

Artikelarkiv Arvesølv 2012

Fjordens sten blev forvandlet til brød

af Hans Rye

Alle, med et blot periferisk kendskab til den danske sangskat, kender Jens Vejmand, men langt færre kender historien om, hvordan andre på møjsommelig og slidsom vis har fisket sten i havet og forvandlet dem til brød.

En flig af denne historie er Henning Pedersen, Boels Bro, i stand til at løfte sløret for, idet hans far og farbror, Aage og Holger Pedersen, født henholdsvis i 1908 og 1916, fiskede sten i Odense Fjord i en årrække før 2. Verdenskrig.

Det var et arbejde, der fandt sted året rundt, når vejret tillod det, og makkerparret ikke var optaget af markarbejde eller fiskeri, og det var et arbejde, der gav rødmossede kinder og barkedede nævner, for det foregik med håndkraft ved hjælp af stentænger i forskellig størrelse og primitive hejseværker forankret i en fladbundet pram eller placeret på isen.

Fotoet giver et godt indtryk af, hvor høje molerne var på den lille, stensatte havn ved Boels Bro. Det er usikkert, hvem der står på molen, men det er formentlig Anna og Aage Pedersen, datteren Tove samt Annas far, Anders Johannesen. I dag er havnen tilsandet. Nogle store sten i vandkanten viser dog, hvor den lå.

Henning Pedersen, der er født i 1944, har ikke selv set, hvordan stenfiskeriet fandt sted, men han har fået det fortalt, og historien er levendegjort ved hjælp af gamle fotos.

Henning Pedersen har både bevaret fotos og to gamle stentænger, som Aage og Holger Pedersen benyttede ved stenfiskeriet. Her er stentængerne "i brug" ved en lille stendynge ved Boels Bro.

Det var Aage Pedersen, der stod for stenfiskeriet, og han havde fået tilladelsen eller koncessionen, som det ville hedde i dag, af Odense Toldkontor. Den lokale tolder, Hans Johannessen, der også boede ved Boels Bro, indsendte nationalitetsbevis og toldbogen til fremvisning på Toldkontoret for "Stenfiskerflaaden "Gerda" St. F. 1376, der tilhører Aage Pedersen, Munkebo".

Sammen byggede brødrene også den med dagens øjne lille, men med datidens øjne ganske anseelige havn ved Boels Bro. Havnen var selvfølgelig stensat. Den bestod af to moler, der strakte sig ud i fjorden, og et bassin på omkring 100 kvadratmeter.

I dag kan man sagtens se, hvor havnen lå ved en lille pynt nogle hundrede meter øst for den nuværende havn ved Boels Bro, idet der fortsat er en større samling af sten i vandkanten, men is og højvande har nedbrudt molerne og flyttet rundt på stenene, og tilsanding har fyldt selve det gamle havnebassin op.

Der er bevaret et meget illustrativt foto fra havnen – et foto, der er taget fra den ene mole og viser, hvor høje de er. Med denne

lille havn som udgangspunkt fandt fiskeriet sted. Man har uden tvivl fisket i nærområdet, og et foto af isfiskeriet viser, at det foregik på lavt vand og ved brug af vægtstangsprincippet, så en mand kunne løfte en flere hundrede kg tung sten.

- Om bord på flåden stod en simpel lossebom, så når stentangen, som man kaldte den, havde fået et ordentligt greb, hejsede man stenen op ved brug af et spil, der blev drevet med håndkraft. Når flåden var fuldt lastet, roede far og Holger ind i den lille havn og stenene blev losset, fortæller Henning Pedersen og fortsætter:

- Stenene blev hentet på lastvogne og solgt. Præcis til hvem og til hvilke formål ved jeg ikke, men jeg ved, at far for eksempel leverede sten til etablering af Bregnør Havn, der blev indviet i 1938. Disse sten sejlede de direkte til Bregnør, men de andre måtte op ad Boels Bro bakken. Den var stejl for datidens lastbiler, så de måtte, på grund af bilernes gearing, bakke op ad bakken.

Selv om Aage Pedersen også havde et lille landbrug og var deltidsfisker, så betegner Henning Pedersen stenfiskeriet som et betydeligt tilskud til familiens udkomme i flere år.

- Det var fattige tider set med nutidens øjne. Et år var der misvækst, grisen i stalden døde, og Brugsen stoppede kreditten, så det har ikke altid været lige sjovt, understreger Henning Pedersen.

Også om vinteren blev der fisket sten på Odense Fjord. Ved hjælp af vægtstangsprincippet blev stenene løftet fri af bunden. Transporten til land foregik på slæde

kraft, og "Arbejdet, der af udenforstående blev betegnet som fattigmandsarbejde, var besværligt og hårdt og uden særlig økonomisk gevinst". Og disse bemærkninger hentyder endda til stenfiskeri, der fandt sted med langt større fartøjer end "Gerda". For man fortæller, at stenfiskeri ofte fandt sted fra sejlskibe på 15-30 ton dødvægt. "Til hjælp havde man en stor pram eller et par små flåder, som kunne gå ind på lavt vand og optage stenene, der enten var små håndsten, som man tog med håndstenstænger, eller større sten, som blev taget med strop eller stentang". (1)

Selv om stenfiskeri har været og fortsat er et kendt, om end som et marginalt erhverv, så er der meget langt mellem skriftlige beretninger, der i detaljer fortæller om arbejdet, men en beretning, skrevet af for længst afdøde stenfisker Chr. O. Carlsen, Gilleleje, bekræfter til fulde Henning Pedersen fortælling om det slid-somme liv på vandet, og selv om Gilleleje fiskeren brugte et langt større fartøj, så er der mange lighedspunkter. Han skriver blandt andet:

Fra gammel tid har det været skik og brug blandt fiskerne, at når fiskeriet blev sløjt, eller de havde svært ved at skaffe sig til livets ophold på anden måde, gav de sig til at fiske sten. Man tør vist sige, at i mange år var gillelejerne og kertemin-derne de mest populære stenfiskere. Siden kom rødvingerne og nyborgerne godt med, skriver stenfiskeren (2), der blev født i 1880. Han fortsætter:

I min barndom brugtes der næsten udelukkende små, åbne både, og så var det jo mest mindre sten, der blev fisket, såkaldte håndsten, som kunne tages med hænderne på ganske grundt vand, eller rivesten, som man fik fat i ved hjælp af lange river med store jerntænder. Naturligvis var det lettest at bjærge stenene så langt inde, at man kunne vade til dem.

Den første gillelejer, som drev stenfiskeriet i større stil, var min far, Frederik Carlsen. Som dreng fattede jeg tidligt interesse for min fars arbejde; jeg var ofte om bord på "Håbet", og da jeg blev sådan noget som femten år, kom jeg rigtig med for at tage del i stenfiskeriet og lære håndteringen til gavn.

Da der engang skulle bygges en mole ved Marselisborg syd for Aarhus, måtte ingen af stenene være under 2 tons. Helt let var det ikke altid at svinge de store blokke på plads. Den tid, vi skulle bruge for at fylde båden, beroede på mange ting, men mest på vejret. Vi skulle helst have nogenlunde rolige forhold at arbejde under. Prisen var gerne 40 kr. pr. kubikfavn. Og da pengene var noget værd dengang, var det slet ikke så ringe en fortjeneste, når alting gik godt. Men det skete ikke så sjældent, at stormfuldt vejr tvang os til at ligge stille i lang tid.

Når vi havde valgt vor fiskeplads, kastede vi anker og lagde tre varp ud. Det gjaldt jo om, at båden ikke lå og svajede for strømmen, men at vi kunne holde

Der er i forbindelse med arbejdet med denne artikel ikke dukket oplysninger op, der dokumenterer, hvor stort et fartøj "Gerda" var, og prisen på sten kendes heller ikke. Men et vink om, hvor hårdt man skulle slide for at tjene nogle få kroner, får man ved læsning af en udgivelse fra Fredningsstyrelsen i 1979 (1). I begyndelsen af 1930'erne var prisen således 2-3 kr. pr. ton store sten brugt til molebyggeri.

Samme udgivelse bekræfter, at stenfiskeriet oprindeligt foregik ved hånd-

den på nøjagtig den plet, vi ønskede. Vi brugte ikke dykker, men fandt stenene med vandkikkert, og så satte vi stentangen fast om dem ved hjælp af en lang stage. Fremdriften måtte sejlene klare, og arbejdet med stenene foregik udelukkende ved "rugbrødsdamp", eller med andre ord: Vi måtte hænge i med håndspillet. Det var noget, der kunne drive sveden frem og give tørst på en varm sommerdag, når vi sled lige fra den lyse morgen til solnedgang. Vi havde altid to ankre øl om bord. Det var heller ikke små mængder af skråtobak, der gik til. Man tyggede og spyttede og tyggede og spyttede. Og piben var næsten aldrig kold. Til sidst kunne tobakken brænde på tungen og smage så besk, at man smed piben hen ad dækket: Nu skulle det være forbi! Men næste morgen samlede man den nok så pænt op igen, skriver Chr. O. Carlsen i en meget læsværdig beretning.

Aage og Holger Pedersen havde et redskabsskur ved havnen til opbevaring af grej og værktøj. Havnen ses i baggrunden, medens det er Aage Pedersen og datteren Tove, der ses i forgrunden.

1) *Råstofindvinding på havbunden. Fredningsstyrelsen 1979*

2) *Fra det gamle Gilleleje. Årgang 1951 ved H. C. Terslin. Udgivet af Gilleleje Museum*